

УДК 378.14

УЛЯНА ПОНЗЕЛЬ

Мукачівський державний університет

ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

У статті розглядається питання про педагогічне прогнозування вчителя як необхідний і обов'язковий компонент його діяльності; обґрунтовано розуміння прогнозування різними вченими; визначено об'єкти педагогічного прогнозування, наголошено на його відмінності від аналогічної процедури в багатьох інших сферах професійної діяльності. Обґрунтовано результат процедури прогнозування – прогноз, охарактеризовано види, розкрито їхні особливості, які забезпечують високу якість освіти.

Ключові слова: *прогностика, прогноз, прогнозування, оперативний, короткочасний, перспективний, аналітичний, синтетичний, динамічний, статистичний, дедуктивний, індуктивний, номологічний, фактологічний, плановий, програмний та проектний прогнози.*

Постановка проблеми. В умовах впровадження демократизації навчання потребою стає пошук нових педагогічних технологій управління навчально-виховним процесом у вищих навчальних закладах. Актуальність теми статті зумовлена реформуванням соціально-економічних та освітніх сфер в Україні, що потребує докорінних змін усіх ланок освіти і визначається Законом України “Про освіту”. Ефективність функціонування вищих навчальних закладів залежить насамперед від якості системи управління ними та її важливого компонента – прогнозування результатів.

Інтенсивний розвиток суспільства зумовлює постійні зміни в усіх сферах життєдіяльності людини. У таких умовах особливої суспільної значущості набуває здатність учителів правильно визначати найбільш імовірний перебіг подальшого розвитку основних педагогічних процесів і явищ, а також самих суб'єктів навчально-виховної взаємодії. А це значить, що педагогічне прогнозування перетворилося у важливу професійну функцію шкільного педагога, а здатність до її реалізації стала одним з основних показників його професіоналізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему педагогічного прогнозування науковці почали досліджувати досить давно. Так, методологічні й загальнотеоретичні основи цього соціального феномену визначено у працях Г. Авенесова, П. Анохіна, А. Белкіна, І. Бестужева-Лади, Б. Гершунського, Б. Ломова, С. Рубінштейна, І. Слободчикова. На необхідності проведення вчителем педагогічного прогнозування наголошували у своїх розробках видатні педагоги П. Блонський, П. Каптерев, А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Шацький. Специфічні особливості здійснення процедури педагогічного прогнозування в системі освіти розкрито у дослідженнях С. Бакульова, Т. Димової, Л. Тишкіної, Н. Шалімової та інших.

Зокрема, В. Сухомлинський звертав увагу на те, що наукове прогнозування дає змогу педагогу більш-менш чітко визначити, до яких наслідків приведуть ті чи інші його професійні дії, і на цій основі закласти в людину “ті зерна, які зійдуть через десятиріччя”. Причому, на його думку, без засвоєння вмій прогнозування вчитель узагалі не зможе здійснювати ефективний вплив на розвиток особистості учня. Тому В. Сухомлинський стверджував, що саме у здатності педагога науково передбачити ймовірнісні результати своєї професійної праці виявляється “суть культури педагогічного процесу” [8, с. 114].

Виділення невирішених частин проблеми. Отже, враховуючи цінність проведених досліджень у галузі педагогічного прогнозування, треба все ж таки відзначити необхідність проведення подальших досліджень у цьому напрямі, що зумовило тими завданнями, які постають сьогодні перед шкільними закладами.

Метою статті є розкриття питання про педагогічне прогнозування вчителя як необхідний і обов'язковий компонент його діяльності.

Виклад основного матеріалу. Прогностика – це наукова дисципліна про закономірності розробки прогнозів, предметом якої є закони і методи прогнозування. Сфера програми прогностики, що включає в себе всі без винятку профільні системи наукового знання, відповідно до класифікації наук може бути розділена на окремі області. Тому правомірно говорити про економічну, науково-технічну, соціальну, військову, медичну, демографічну, педагогічну та багатьох інших галузях прогностики, маючи на увазі, що в кожному конкретному випадку мова йде про інтерпретацію загальних методологічних і теоретичних положень прогностики в системі знань, що становлять предмет зазначених наук [7, с. 68].

Діяльність вчителя включає прогнозування, що становить необхідний і обов'язковий його компонент. У сучасних умовах трансформування вітчизняної системи освіти та її переорієнтації на задоволення індивідуальних інтересів і потреб кожного учня як унікальної особистості, формування в нього основних життєвих компетентностей, професійна робота актуалізує значення процедури педагогічного прогнозування, що дає змогу виявити нові можливості та резерви в особистісному зростанні вихованців.

На основі аналізу наукової літератури встановлено, що прогнозування в педагогічній сфері вчені розуміють як:

1) процес отримання випереджальної інформації про визначений об'єкт, що ґрунтується на доведених наукових положеннях [2, с. 123];

2) спеціальний вид діяльності вчителя, в основу якої покладено психологічні процеси педагогічного мислення та уяви [6, с. 56];

3) спеціальний вид прогнозування, яке генерує дані про майбутнє об'єкта дослідження [9, с. 67];

4) сукупність умінь передбачати результат освітнього досвіду, конструювати динамічну модель розвитку певного педагогічного явища чи суб'єкта навчально-виховного процесу [7, с. 69];

5) спеціально організований комплекс наукових досліджень, спрямований на отримання достовірної, випереджальної інформації про розвиток та відповідність педагогічних об'єктів з метою оптимізації змісту, методів, засобів, організаційних форм навчально-виховної діяльності [1, с. 57];

6) науково обґрунтована діяльність, що зорієнтована на дослідження можливих перетворень, тенденцій розвитку та перспектив педагогічної діяльності [1, с. 58].

Ми підтримуємо точку зору, відповідно до якої педагогічне прогнозування являє собою процес отримання випереджальної інформації про визначений об'єкт, що спирається на науково обґрунтовані положення та методи. Об'єктами прогнозування при цьому можуть виступати клас, окремий учень, знання, відносини школярів тощо [4, с.321]. Важливо також відзначити, що прогнозування в педагогічній галузі відрізняється від аналогічної процедури в багатьох інших сферах професійної діяльності тим, що вчитель повинен не просто правильно прогнозувати, що буде відбуватися з "об'єктом" його праці, а й забезпечити оптимальний педагогічний вплив на його подальший розвиток. Адже шкільний педагог має справу з унікальною індивідуальністю, яка характеризується певними індивідуальними потребами, інтересами й якостями та перебуває у стані інтенсивного особистісного становлення. У світлі цього від учителя вимагається вміння визначити перспективні плани змін не тільки у знаннях і вміннях школярів, а й у сформованості їх персональних властивостей, а головне – на основі цих прогнозів забезпечити оптимальний педагогічний вплив на суб'єктів педагогічної взаємодії.

Результатом процедури прогнозування є прогноз, який являє собою судження про подальший перебіг чи розвиток об'єкта на основі наявних даних. З'ясовано, що в наукових працях визначено різні типології педагогічних прогнозів. Слід визначити три підґрунтя для класифікації прогнозів у педагогічній діяльності: вимоги щодо прогностичної діяльності, час становлення прогнозу, мета використання прогнозу. У відповідності до часу визначення прогнози можуть бути оперативними, короткочасними та перспективними. Дійсно, в педагогіці планування здійснюється і на найближчий час, і на віддалену перспективу. Відзначимо, що до перспективних прогнозів відносять: перспективні плани розвитку колективу, самоосвіту викладачів, перспективні плани впровадження нових методик, гіпотези про рівень розвитку студентів по закінченню бакалаврату або магістратури. Короткочасні прогнози відносять до педагогічної діяльності викладача. Цей вид прогнозу має значення для прогнозування ефективності педагогічних впливів і моделювання ситуації педагогічного спілкування. Оперативний прогноз будується по відношенню до коротких часових інтервалів. У процесі педагогічної взаємодії і виникає необхідність в оперативних прогнозах щодо можливої реакції вихованця на дії, слова педагога [4, с. 328].

Наступне підґрунтя класифікації прогнозів – це мета використання прогнозу. При цьому прогнозування виступає одночасно як функція когнітивна і як функція регулятивна. В залежності від цього виділяють прогнози на обґрунтування відбору методів та змісту навчання та виховання, організацію діяльності викладача.

За різними ознаками П. Лакіс класифікує прогнози на такі групи: аналітичні й синтетичні, динамічні та статистичні, дедуктивні й індуктивні, номологічні та фактологічні. Так, аналітичні прогнози формулюються на основі вивчення теорії за допомогою аналізу – методу дослідження об'єкта шляхом виділення й вивчення його складових. Синтетичні – пов'язані з визначенням нових теоретичних положень на основі формулювання умовиводів. Динамічні прогнози описують певний процес у деякий момент у майбутньому. Статистичні – прогнозують існування певних невідомих об'єктів без конкретизації часових параметрів. Дедуктивні прогнози визначаються за допомогою процедури дедукції, коли часткове положення виводиться із загального за допомогою використання правил логіки. Індуктивні прогнози формуються на основі індукції, коли на основі належності елемента чи частини педагогічного феномену певному класу об'єктів робиться висновок про його належність цьому класу загалом. Результатом номологічних прогнозів є нові уявлення, які можуть у майбутньому отримати емпіричні підтвердження. Фактологічні прогнози пов'язані з опрацюванням наявних фактів [3, с. 120].

У науковій праці А. Присяжної також визначаються різні класифікації педагогічних прогнозів. Так, за мірою узагальненості розрізняють такі прогнози: цільові, планові, програмні та проектні. Зокрема, цільові прогнози зорієнтовані на визначення ідеально передбаченого результату педагогічної діяльності. Плановані прогнози реалізуються за допомогою створення узагальненої форми груп дій, заходів для досягнення мети. Програмні прогнози вимагають проведення послідовності певних заходів з метою реалізації представлених планів. Проектні прогнози передбачають продумування окремих аспектів розробки програм [5, с. 63].

На думку дослідниці, за періодом упередження проекти можуть бути оперативними, короткостроковими, середньостроковими, довгостроковими, тривалими. Так, оперативні прогнози реалізуються з терміном випередження до одного уроку, короткострокові – до одного тижня, середньострокові – до одного місяця, довгострокові – до одного семестру, тривалі – до одного року. За рівнем достовірності виокремлюють достовірні, ймовірнісні, недостовірні й саморуйнівні прогнози. Пояснимо, що достовірні прогнози є адекватними цілям діяльності, вони забезпечують збіг прогнозу й результату. Ймовірнісні прогнози адекватні цілям з точністю до 51–75%. Недостовірні прогнози забезпечують до 26–50% точності. Саморуйнівні прогнози вважаються неадекватними, адже вони забезпечують тільки до 25% точності [5, с. 65].

Таким чином, картина видів прогностичних задач в діяльності вчителя різноманітна. Виділяють також прогноз вчителя про ймовірні труднощі школярів при засвоєнні нового матеріалу, прогноз результатів навчальної діяльності, прогнозування наслідків педагогічних дій, прогнозування наслідків оцінної діяльності, прогноз про можливість використання знань, одержаних в процесі самоосвіти тощо.

Висновки. Враховуючи, що вміння реалізовувати педагогічне прогнозування є необхідним компонентом професіоналізму вчителя, у процесі здійснення його професійної підготовки необхідно значну увагу приділяти цьому аспекту. Ми висловили припущення, що оволодіння майбутніми вчителями прогностичними вміннями успішно реалізується через дотримання таких умов:

1) проведення зі студентами спеціальної роз'яснювальної роботи з метою розкриття їм сутності та значення прогнозування в роботі вчителя, ознайомлення з визначеною вище процедурою педагогічного прогнозування й методами її реалізації;

2) організації для майбутніх учителів різноманітних тренінгів, ділових ігор, практичних занять, на яких розв'язуються завдання прогностичного характеру, що дає змогу розвивати вказані вміння в умовах, максимально наближених до реальної професійної діяльності;

3) залучення студентів під час проходження педагогічної практики до виконання системи розроблених завдань практичного характеру, зорієнтованих на прогнозування особистісного розвитку учнів, тенденцій розвитку педагогічного процесу та інших педагогічних об'єктів за допомогою визначеної вище процедури. Для перевірки цього припущення проводиться формувальний експеримент, позитивні проміжні результати є підставою для його подальшого продовження.

Список використаних джерел

1. Бестужев-Лада И. Нормативное социальное прогнозирование: возможные пути реализации целей общества/ И.В. Бестужев-Лада . – М.: Наука, 1987. – С. 57-62.
2. Кірсанов В. Психолого-педагогічна діагностика: Підручник/ Кірсанов Володимир Володимирович. – К.: «Альтерпрес», 2002. – 360с.
3. Лакис П. Методологические и логические аспекты прогнозирования/ П.П. Лакис. – Рига: Зинатне, 1985. – 216 с.
4. Педагогика: учеб. пособ. / [В. Слостенин, И. Исаев, А. Мищенко, Е. Шиянов]. – 3-е изд. – М.: Школа-Пресс, 2000. – 512 с.
5. Присяжная А. Педагогическое прогнозирование в системе непрерывного педагогического образования(методология, теория, практика): дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / А.Ф. Присяжная. – Челябинск, 2006. – 380с.
6. Севастюк М. Формування прогностичних знань та умінь у студентів педагогічних факультетів (спеціальність "Початкове навчання"): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / М.С. Севастюк. – К., 2000. – 211с.
7. Словарь-справочник педагогических инноваций в образовательном процессе/ [сост. Л.В. Трубайчук]. – М.: Восток, 2001. – 81 с.
8. Сухомлинский В. О воспитании/ В.А. Сухомлинский. – М.: Политиздат, 1985. – 272 с.
9. Щербань П. Сутність педагогічної культури/ Петро Щербань// Вища освіта України. – 2004. – №3. – С. 67-71.

Стаття надійшла до редакції .12.01.2014 р.

Понзель У.

Мукачевский государственный университет

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ ПРОФЕССИОНАЛИЗМА УЧИТЕЛЯ

В статье рассматривается вопрос о педагогическое прогнозирование учителя как необходимый и обязательный компонент его деятельности; обосновано понимание прогнозирования различными учеными , определены объекты педагогического прогнозирования, отмечена его отличия от аналогичной процедуры во многих других сферах профессиональной деятельности. Обосновано результат процедуры прогнозирования – прогноз, охарактеризованы виды, раскрыто их особенности, которые обеспечивают высокое качество образования .

Ключевые слова: прогностика, прогноз, прогнозирование, оперативный, кратковременный, перспективный, аналитический, синтетический, динамический, статистический, дедуктивный, индуктивный, номологичный, фактологический, плановый, программный и проектный прогнозы.

Ponzel U.

Mukachevo State University, Ukraine

PEDAGOGICAL PREDICTION AS A TEACHER INDICATOR OF PROFESSIONALISM

This paper addresses the issue of teacher predicting teacher as necessary and required component of its activities; grounded understanding of forecasting by various scholars, educational facilities defined forecasting, emphasized its differences from a similar procedure in many other areas of professional activity. Justify their procedures for forecasting – prediction described species discovered their features that provide high quality education.

Keywords: prognosis, prediction, forecasting, operational, short-term, prospective, analytical, synthetic, dynamic, statistical, deductive, inductive, nomolohichnyu, factual, planning, program and project forecasts.